נאמרה עצירה באשה שנאמר [1]כי עצר עצר ה' בעד כל רחם ונאמרה עצירה בגשמים דכתיב [2]ועצר את השמים נאמר לידה באשה ונאמר לידה בגשמים נאמר לידה באשה דכתיב [3]ותהר ותלד בן ונאמר לידה בגשמים דכתיב [4]והולידה והצמיחה נאמר פקידה באשה ונאמר פקידה בגשמים נאמר פקידה באשה דכתיב [5]וה' פקד את שרה ונאמר פקידה בגשמים דכתיב [6]פקדת הארץ ותשקקה רבת תעשרנה פלג אלהים מלא מים מאי פלג אלהים מלא מים תנא כמין קובה יש ברקיע שממנה גשמים יוצאין אמר רבי שמואל בר נחמני מאי דכתיב [7]אם לשבט אם לארצו אם לחסד ימציאהו אם לשבט בהרים ובגבעות אם לחסד ימציאהו לארצו בשדות ובכרמים אם לשבט לאילנות אם לארצו לזרעים אם לחסד ימציאהו בורות שיחין ומערות בימי רבי שמואל בר נחמני הוה כפנא ומותנא אמרי היכי נעביד [א]ניבעי רחמי אתרתי לא אפשר אלא ליבעי רחמי אמותנא וכפנא ניסבול אמר להו ר' שמואל בר נחמני [ב]ניבעי רחמי אכפנא דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב דכתיב [8]פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון ומנלן דלא מצלינן אתרתי דכתיב [9]ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת מכלל דאיכא אחריתי במערבא אמרי משמיה דר' חגי מהכא [10]ורחמין למבעא מן קדם אלה שמיא על רזא דנא מכלל דאיכא אחריתי בימי ר' זירא גזור גזרה וגזור דלא למיתב בתעניתא אמר להו ר' זירא [ג]נקבליה עילוון ולכי בטיל הגזירה ליתביה אמרי ליה מנא לך הא אמר להו דכתיב [11]ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום הראשון אשר נתת את לבך להבין ולהתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך אמר רבי יצחק אפילו שנים כשני אליהו וירדו גשמים בערבי שבתות אינן אלא סימן קללה היינו [א]דאמר רבה בר שילא [ב]קשה יומא דמיטרא כיומא דדינא אמר אמימר אי לא דצריך לברייתא בעינן רחמי ומבטלינן ליה ואמר רבי יצחק שמש בשבת צדקה לעניים שנאמר [12]וזרחה לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא ואמר רבי יצחק גדול יום הגשמים שאפילו פרוטה שבכים מתברכת בו שנאמר [13]לתת מטר ארצך בעתו ולברך את כל מעשה ידך ואמר רבי יצחק [ג]אין הברכה מצויה אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר [14]יצו ה' אתך את הברכה באסמיך תנא דבי ר' ישמעאל אין הברכה מצויה אלא בדבר שאין העין שולטת בו שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך ת"ר [ד]הנכנס למוד את גרנו אומר יר"מ ה' אלהינו שתשלח ברכה במעשה ידינו התחיל למוד אומר ברוך השולח ברכה בכרי הזה מדד ואח"כ בירך הרי זו תפלת שוא לפי שאין הברכה מצויה לא בדבר השקול ולא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי אלא בדבר הסמוי מן העין: קיבוץ גייסות צדקה [ד](מעשה) פרנס סימן: אמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים כיום קבוץ גליות שנאמר [15]שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב ואין אפיקים אלא מטר שנאמר [16]ויראו אפיקי ים ואמר רבי יוחנן גדול יום הגשמים שאפילו גייסות פוסקות בו שנאמר [17]תלמיה רוה נחת גדודיה ואמר רבי יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואין נותנין שנאמר [18]נשיאים ורוח וגשם אין איש מתהלל במתת שקר וא"ר יוחנן מאי דכתיב

עשר

ונצומה ונבקשה מאלהינו. ויעתר לנו פירוש מדקאמר על [זאת] משמע דאיכא מילתא אחריתא וכן פירש בסמוך על דנא: **אלא** בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' וגו'. תימה דאמרינן פרק כל הבשר (חולין דף קה:) גבי הני שקולאי דדרו חביתא דחמרא בעו לאתפושי אותבוהו תותי מרזיבא פקע חביתא ומפרש שם בשביל השד שהיה שם עד דאכפייה מר בר רב אשי לשד לשלם אמר ליה שילא למר בר רב אשי ליקבע לי מר זימנא דאיזיל ואשלם קבע ליה זימנא כי מטא זימניה איעכב ואמר ליה אמאי לא אתית בזמנך אמר ליה כל מידי דצייר וחתים וכייל ומני לית לן רשות למישקל מיניה אלמא בדבר המדוד והמנוי לית ליה רשות למשקל מיניה ובדבר הסמוי אית ליה רשות אלמא אין ברכה בדבר הסמוי וי"ל דלא קשה מידי דהא דקאמר התם (ה) היינו טעמא דלית להו אלא בדבר הפקר ולא דבר דכייל ומנוי או צייר וחתים היינו בשביל דאין ברכה מלויה בהני ולית נהו דבר הפקר והאי דבעלים ניהו אלא בדבר הסמוי והיינו מטעם דהברכה מלויה בדבר הסמוי ומה שמתברכה בשביל הברכה אית להו רשות למישקל בסמוי דהיינו כמו הפקר שאין לשום אדם זכות בו אי נמי הכא מיירי בדבר המנוי והמדוד בלא צייר וחתים והכא אית להו רשותא והתם מיירי במדוד ומנוי וכייל וצייר וחתים והכא לית להו רשותא: **גדול** יום גשמים כיום קיבוץ גליות שנאמר שובה ה' את שביתנו כאפיקים בנגב וגו'. ואם תאמר אמאי לא קאמר גדול יום הגשמים יותר מקיבוץ גליות דהא כאפיקים בנגב כתיב ומי נתלה במי קטן נתלה בגדול שאפיקים גדולים מיום קיבוץ גליות דהכי נמי אמר (לעיל דף ז.) יערוף כמטר לקחי מי נתלה במי קטן נתלה בגדול וי"ל דה"פ אנו מתפללים הכי שובה ה' את שביתנו כאפיקים היורדין בנגב שגדול יום קיבוץ לאפיקים בנגב א"כ עשה עמנו לטובה אות בקבוץ גליות בהיות כי זה כמו זה ואפיקים בנגב תחדש בכל יום כיום קיבוץ גליות אבל יותר לא:

עשר

נאמרה עצירה באשה כו'. כלומר על כולן מבקשים רחמים: **פלג.** בריכה: **כמין קובה.** אהל מלא מים: **אם לשבט.** אם גזר הקב"ה רוב גשמים לרעה אז יורדים בכח כשבט שמכה בכח וחזרו בתשובה הקב"ה מורידן על הרים וגבעות מקום שאין שם איש: **אבל אם לחסד.** שיורדין בנחת ימציאהו לארצו לארץ ישראל: **אתרתי.** לא בעינן רחמי אהדדי כדלקמן: **נבעי רחמי אכפנא.** דליתיב שובעא ומותנא ליבטל ממילא: **דכי יהיב רחמנא שובעא לחיי הוא דיהיב.** לחיים ולא למתים דאינו מביא שובעא כדי להמית בני אדם אלא כדי שיחיו: **משביע לכל חי רצון.** שובע נותן לבני אדם חיים: **על זאת.** על חדא משמע. בעזרא כתיב: **על רזא דנא.** בדניאל כתיב: **דלא ליתבו בתעניתא.** דלא בעו דליתי ברכה לעולם בשבילן: **ניקבל עילוון.** יומי תעניתא דמשום קבלה מהני לן כתעניתא וכי בטיל גזרה[ה] עבדין להו: **ומנלן דעבדינן הכי.** כלומר דמהני אי עבדינן הכי: **אשר נתת לבך להתענות לפני אלהיך נשמעו דבריך.** אלמא משקיבל עליו נשמעו דבריו: **כשני אליהו.** בימי אחאב שהיה העולם צריך לגשמים דכתיב (מלכים א יז) אם יהיה השנים האלה טל ומטר כי אם לפי דברי: **סימן קללה.** שבני אדם צריכים לחזור בשוק לקנות סעודת שבת (א): **קשי יומי דמיטרא.** שאין בני אדם יכולין לעשות צרכיהן: **כיומא דדינא.** שני וחמישי שמתקבצין בני אדם לדון עם חבריהן כתקנת עזרא. שיש הומות וקולות ואוושות ביום הגשמים כיום הדין. ובערב שבת כל שכן דקשי מיטרא: [ו]**והיינו דאמר ר' שילא:** **ומבטלינהו.** לירידת גשמים שטורחין בני אדם ואין יכולין לצאת ולבא: **צדקה לעניים.** שמתעדנין בה וגוף להן יום ברור ומתחממין בה ביום הצינה: **יראי שמי.** שומרי שבת: **פרוטה שבכים.** אפי' מעשה ידים שאינן צריכים לגשמים מתברכין: **ברוך השולח ברכה.** [ז]שיפוע. ומזכיר בה מלכות ואזכרה ככל הברכות כולן: **הרי זו תפלת שוא.** (ב) ושוב אין ברכה נכנסת בה: **בדבר הסמוי מן העין.** שאינו יודע הסכום: **כאפיקים.** כאפיקי נחלים: **בנגב.** (ג) יבשה. והנה חרבו [ח] מתרגמינן נגיבו: **אפיקי ים.** מוצאי (ד) ים. אלמא אפיק לשון מים ואפיקים בנגב נמי לשון גשמים: **גייסות.** חיילות. כשאתה מרווה תלמי הארץ בגשם מיד גדודים נותנין כדלקמן: **פוסקי צדקה ברבים.** לשם ולפנים. ואורחא דמילתא נקט שאין אדם עשוי לפסוק צדקה בינו לבין עצמו ואינו נותן: **נשיאים ורוח.** באין לעולם כאילו גשמים יורדין ואינן יורדין בשביל האיש המתהלל במתת שקר דכשם שהוא עושה לפנים ומחניף את העניים אף שמים מחניפין את הארץ שמראין נשיאים ורוח וגשם אין. אי נמי אין קאי אשלשתם דמכל אלו נעצרין:

ליעוקא

עין משפט נר מצוה

כג א ב טוש"ע א"ח סי' תקעו סעיף טו:
כד ג שם סימן תקעא סעיף ג:
כה ד מיי' פ"י מהל' ברכות הלכה כב סמג עשין כז טוש"ע א"ח סימן רל סעיף ב:

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה סימן כו' סעודת שבת הס"ד ואחר כך מה"ד והיינו דאמר ר' שילא קשי יומי דמיטרא שאין כו' עד כ"ש דקשי מיטרא מה"ד ומבטלינהו לירידת גשמים כו': (ב) ד"ה הרי זו תפלה שוא דשוב אין ברכה: (ג) ד"ה בנגב לשון יובש והנה חרבו: (ד) ד"ה אפיקי ים מוצאי מים אלמא כו' כנ"ל: (ה) תוס' ד"ה אלא כו' דהא דקאמר התם הכי היינו טעמא:

מוסף רש"י

אין הברכה מצויה. שמתברך ורבה מאליו, פירו"ן בלע"ז (ב"מ מב.). באסמיך. דריש ליה לשון דבר הסמוי מן העין (שם). שאין העין שולטת בו. שאמר באסמיך, לשון גנוז (שם).

רבינו חננאל

פקידה שנאמר פקדת ארץ ותשוקקה, לידה שנאמר והולידה והצמיחה, עצירה שנא' ועצר את השמים. תנא כמין קובה יש ברקיע וממש גשמים יורדים, שנאמר פלג אלהים מלא מים. הוה כפנא ומותנא, אמרי לא איפשר למיבעי רחמי אתרתי, דכתיב ונצומה ונבקשה מאלהינו על זאת. במערבא אמרי, ורחמין למיבעי מן קדם אלהא על רזא דנא, מכלל דאיכא (אחר) אחריתי. אלא מיבעי רחמי אכפנא ומותנא [לא] נסבול, דכי יהב רחמנא שובעא לחיי הוא דייהב, שנאמר פותח את ידך ומשביע לכל חי רצון. בימי רבי זירא גזור שמדא, ומנעום מלקבוע תענית. אמר ר' זירא ניקבליה עילון מהשתא, ולכי בטיל שמדא ניתוב בתעניתא, שנאמר ויאמר אלי אל תירא דניאל כי מן היום אשר נתת לבך להבין ולהתענות וגו'. גשמים (בלילי) [בערבי] שבתות אפילו שנים כשני אליהו סימן קללה הן. אין הברכה מצויה לא בדבר המדוד ולא בדבר המנוי ולא בדבר השקול אלא בדבר הסמוי מן העין שנאמר יצו ה' אתך את הברכה באסמיך. א"ר יוחנן אין הגשמים נעצרין אלא בשביל פוסקי צדקה ברבים ואינם נותנים שנאמר נשיאים ורוח וגשם אין וגו'.

רבינו גרשום

אם לשבט. דאתי בזיקא. להרים, שילך על ההרים. אם לחסד. שיורד בנחת. ימציאהו, ליישוב. צדקה לעניים. שמתחממין שהן ערומים. בערבי שבתות. סימן קללה הוא. שאין יכולין לטרוח לכבוד שבת.

מסורת הש"ס

א) ב"מ פה., ב) עיין בר"ף בע"י פירושו, ג) ב"מ מב., ד) [צ"ל מעשר], ה) בק"מ: שמלה, ו) [ד"ה והיינו לפני ד"ה קשי], ז) [צ"ל ושפע], ח) [בראשית ח].

תורה אור השלם

1. כִּי עָצֹר עָצַר יְיָ בְּעַד כָּל רֶחֶם לְבֵית אֲבִימֶלֶךְ עַל דְּבַר שָׂרָה אֵשֶׁת אַבְרָהָם: בראשית כ יח
2. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר וְהָאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ וַאֲבַדְתֶּם מְהֵרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נֹתֵן לָכֶם: דברים יא יז
3. וַתַּהַר וַתֵּלֶד בֵּן וַתֹּאמֶר אָסַף אֱלֹהִים אֶת חֶרְפָּתִי: בראשית ל כג
4. כִּי כַּאֲשֶׁר יֵרֵד הַגֶּשֶׁם וְהַשֶּׁלֶג מִן הַשָּׁמַיִם וְשָׁמָּה לֹא יָשׁוּב כִּי אִם הִרְוָה אֶת הָאָרֶץ וְהוֹלִידָהּ וְהִצְמִיחָהּ וְנָתַן זֶרַע לַזֹּרֵעַ וְלֶחֶם לָאֹכֵל: ישעיהו נה י
5. וַיְיָ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר אָמָר וַיַּעַשׂ יְיָ לְשָׂרָה כַּאֲשֶׁר דִּבֵּר: בראשית כא א
6. פָּקַדְתָּ הָאָרֶץ וַתְּשֹׁקְקֶהָ רַבַּת תַּעְשְׁרֶנָּה פֶּלֶג אֱלֹהִים מָלֵא מָיִם תָּכִין דְּגָנָם כִּי כֵן תְּכִינֶהָ: תהלים סה י
7. אִם לְשֵׁבֶט אִם לְאַרְצוֹ אִם לְחֶסֶד יַמְצִאֵהוּ: איוב לז יג
8. פּוֹתֵחַ אֶת יָדֶךָ וּמַשְׂבִּיעַ לְכָל חַי רָצוֹן: תהלים קמה טז
9. וַנָּצוּמָה וַנְּבַקְשָׁה מֵאֱלֹהֵינוּ עַל זֹאת וַיֵּעָתֵר לָנוּ: עזרא ח כג
10. וְרַחֲמִין לְמִבְעֵא מִן קֳדָם אֱלָהּ שְׁמַיָּא עַל רָזָה דְנָה דִּי לָא יְהֹבְדוּן דָּנִיֵּאל וְחַבְרוֹהִי עִם שְׁאָר חַכִּימֵי בָבֶל: דניאל ב יח
11. וַיֹּאמֶר אֵלַי אַל תִּירָא דָנִיֵּאל כִּי מִן הַיּוֹם הָרִאשׁוֹן אֲשֶׁר נָתַתָּ אֶת לִבְּךָ לְהָבִין וּלְהִתְעַנּוֹת לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ נִשְׁמְעוּ דְבָרֶיךָ וַאֲנִי בָאתִי בִּדְבָרֶיךָ: דניאל י יב
12. וְזָרְחָה לָכֶם יִרְאֵי שְׁמִי שֶׁמֶשׁ צְדָקָה וּמַרְפֵּא בִּכְנָפֶיהָ וִיצָאתֶם וּפִשְׁתֶּם כְּעֶגְלֵי מַרְבֵּק: מלאכי ג כ
13. יִפְתַּח יְיָ לְךָ אֶת אוֹצָרוֹ הַטּוֹב אֶת הַשָּׁמַיִם לָתֵת מְטַר אַרְצְךָ בְּעִתּוֹ וּלְבָרֵךְ אֵת כָּל מַעֲשֵׂה יָדֶךָ וְהִלְוִיתָ גּוֹיִם רַבִּים וְאַתָּה לֹא תִלְוֶה: דברים כח יב
14. יְצַו יְיָ אִתְּךָ אֶת הַבְּרָכָה בַּאֲסָמֶיךָ וּבְכֹל מִשְׁלַח יָדֶךָ וּבֵרַכְךָ בָּאָרֶץ אֲשֶׁר יְיָ אֱלֹהֶיךָ נֹתֵן לָךְ: דברים כח ח
15. שׁוּבָה יְיָ אֶת שְׁבִיתֵנוּ כַּאֲפִיקִים בַּנֶּגֶב: תהלים קכו ד
16. וַיֵּרָאוּ אֲפִקֵי יָם יִגָּלוּ מֹסְדוֹת תֵּבֵל בְּגַעֲרַת יְיָ מִנִּשְׁמַת רוּחַ אַפּוֹ: שמואל ב כב טז
17. תְּלָמֶיהָ רַוֵּה נַחֵת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִים תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ: תהלים סה יא
18. נְשִׂיאִים וְרוּחַ וְגֶשֶׁם אָיִן אִישׁ מִתְהַלֵּל בְּמַתַּת שָׁקֶר: משלי כה יד